

1794

Молодий шляхтич Ерік Тре-Русур мучиться в стокгольмській божевільні. Він переконаний, що вчинив страшний злочин. Однорукий палът Жан-Мішель Кардель і Еміль Вінґе, брат покійного комісара поліції Сесіла Вінґе, намагаються розібратися, що ж сталося у давньому родовому маєтку з ідилічною назвою «Три троянди». Але чи готові вони до того, що там знайдуть? Чи стане їм сил самотужки виступити проти жорстокого, але безмежно впевненого у своїй недоторканості супротивника, пекельного звіра в людській подобі? Ніклас Натт-о-Даґ написав моторошний і потужний роман, у якому постає країна з темним минулим, а частина оповіді розгортається на острові Бартелемі – заморській території Швеції, де процвітала работоргівля.

Ніклас Натт-о-Даґ

1794

ФАБУЛА
ВИДАВНИЧИЙ ДІМ

Ніклас Натт-о-Даг

1794

Роман

Видавництво «Фабула»
2022

The cost of this translation was defrayed by a subsidy from the Swedish Arts Council, gratefully acknowledged

KULTURRÅDET

Оригінальна назва роману: 1794

Published by agreement with Salomonsson Agency

Переклав зі шведської Володимир Криницький

All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopy, recording, or any information storage and retrieval system, without permission in writing from the publisher.

Усі права збережено.

Жодна частина цієї книжки не може бути відтворена або передана в будь-якій формі або будь-якими засобами, електронними чи механічними, включно з фотокопією, записом чи будь-якою системою

зберігання та пошуку інформації, без письмового дозволу власників авторських прав.

Copyright © Niklas Natt och Dag 2019

© А. Копівська, пер. з англ., 2020

© В. Криницький, пер. зі швед., 2021

© ВД «Фабула», 2022

ISBN 978-617-522-069-6 (epub)

Електронна версія створена за виданням:

Натт-о-Даг Ніклас

НЗЗ 1794. Роман / Пер. зі швед. В. Криницький. — Харків : ВД «Фабула», 2022. — 448 с.

ISBN 978-617-522-045-0

Молодий шляхтич Ерік Тре-Русур мучиться в стокгольмській божевільні. Він переконаний, що вчинив страшний злочин. Однорукий палът Жан-Мішель Кардель і Еміль Вінге, брат покійного комісара поліції Сесіла Вінге, намагаються розібратися, що ж сталося у давньому родовому маєтку з ідилічною назвою «Три троянди». Але чи готові вони до того, що там знайдуть? Чи стане їм сил самотужки виступити проти жорстокого, але безмежно впевненого у своїй недоторканості супротивника, пекельного звіра в людській подобі?

Ніклас Натт-о-Даг написав моторошний і потужний роман, у якому постає країна з темним минулим, а частина оповіді розгортається на острові Бартелемі — заморській території Швеції, де процвітала работоргівля.

УДК 82-312.4

Шановний читачу!

Спасибі, що придбали цю книгу.

Нагадуємо, що вона є об'єктом Закону України «Про авторське і суміжні право», порушення якого карається за статтею 176 Кримінального кодексу України «Порушення авторського права і суміжних прав» штрафом від ста до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, з конфіскацією та знищенням всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення. Повторне порушення карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією та знищенням всіх примірників, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення, аудіо- і відеокасет, дискет, інших носіїв інформації, обладнання та матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення. Кримінальне переслідування також відбувається згідно з відповідними законами країн, де зафіксовано незаконне відтворення (поширення) творів.

Книга містить криптографічний захист, що дозволяє визначити, хто є джерелом незаконного розповсюдження (відтворення) творів.

Щиро сподіваємося, що Ви з повагою поставитеся до інтелектуальної праці інших і ще раз Вам вдячні!

Сідай ось тут поруч та будь наготові,
Нехай всі навколо співають і п'ють.
Не можна тут вірити найкращому другу —
Тут і найріднішого в спину штрикнуть.

Карл Мікаель Бельман, 1794

Персонажі, про яких ідеться в романі

ЖанМішель Кардель, також званий Мікелем — колишній артилерист; залишився без руки під час битви в Свенсксунді, служить у сепаратварті Стокгольму^{1}; службу ненавидить і воліє заробляти викидайлом у корчмі.

Сесіл Вінге — колишній прокурор, нештатний слідчий стокгольмського управління поліції, хворий на сухоти.

Анна Стіна Кнапп — спершу продавала овочі й фрукти в парафіях Святої Марії і Святої Катаріни, потім потрапила до Прядильного дому^{2}; з зими 1793 року стала господарювати в корчмі «Мавпа» як Ловіса Ульріка, дочка корчмаря; узяла собі прізвище Блікс.

Ісак Райнгольд Блум — секретар в управлінні поліції, поет, пошановувач Карла Густафа аф Леопольда^{3}, на чію поезію рівнявся.

Юган Крістофер Блікс — учень фельдшера з Карлскруни, з жалості оголосив своєю нареченою Анну Стіну Кнапп, з якою так і не одружився, бо укоротив собі віку у затоці Ріддарефіорден; мертвий і похований.

Петтер Петтерссон — головний наглядач у Прядильному домі.

Юнатан Леф — наглядач.

Дюлітц — колишній утікач з Польщі, торговець людськими життями.

Ґустав III — Божою милістю король шведів, гетів і вендів; поранений після замаху в Опері, помер від рани в березні 1792 року.

Ґустав Адольф — єдиний син Ґустава III, король (лише за титулом), якому в листопаді має виповнитися 16 років; від його імені в королівстві править регент.

Герцог Карл — молодший брат покійного короля Ґустава III; опікун малолітнього престолонаслідника; ледар, який тільки користується владою замість дбати про державу.

Ґустаф Адольф Ройтергольм — барон, один із наймогутніших вельмож королівства; як найближчий друг герцога Карла саме він має реальну владу, через що його ще називають «великий візир»; підозрілий і забобонний; за звичкою залишився заклятим ворогом покійного короля і дуже переймається знищенням усіх слідів минулого правителя.

Ґустаф Моріц Армфельт — улюбленець покійного короля, остання надія Ґуставіанців; висланий за кордон через організацію змови проти регента.

Маґдалена Руденшельд — дворянка, за якою безуспішно сох герцог Карл, коханка Ґустафа Моріца Армфельта й учасниця його змови, за що потрапила до ув'язнення.

Карл Туліпан — корчмар, власник корчми «Мавпа», добровільний учасник вистави, у якій Анна Стіна Кнапп вдавала його дочку.

Маґнус Ульгольм — з грудня 1793 року начальник стокгольмської поліції, змінив на цій посаді Нурліна, якого перевели до Вестерботтена; сумно відомий тим, що привласнив гроші, призначені для виплат удовам священників; посіпака регентського режиму.

Карл Вільгельм Моде — губернатор Стокгольму, один з найвпливовіших чиновників у королівстві, вірний барону Ройтергольму.

Майстер Ерік — так наглядачі в Прядильному домі називали нагайку, якою Петтерссон бив ув'язнених.

Зима 1794 року

Як захиститися від зла людського,
Якщо не бачить тать злочинства свого?
Як зупинити знавіснілий люд,
Якщо нікого не лякає Божий суд?

Ісак Райнгольд Блум, 1794

1.

Січень, самісінький початок 1794 року. Уранці до моєї кімнати зайшли, сказали одягатись і йти надвір, бо прийшов новий рік і годі вже терпіти бруд і паразитів. Треба обкурити кімнати димом ялівцевих гілок, вимести сміття і попірскати оцтом підлогу. Незграбно натягнув штани, вступив у черевики, накинув куртку на плече. З'ясовується, я за цей час дуже схуд і одяг висить, як на палиці. Повільно зійшов сходами й уперше за хтозна-скільки тижнів вийшов на світ Божий, який до цього бачив тільки крізь вузький проріз вікна.

Липи у дворі вже кілька місяців голі. Осінь забрала з них листя, зате зима щедро відплатила снігом. Біла ковдра вкрила гілля, спустилася на землю і пролягла вдалину, скільки погляд сягає. Сонце сяло, його промені на білизні снігу виблискували з силою, якої не витримував жоден інший колір. Засліплено примружився і мусив затулити очі рукою. Інші пацієнти товклися на ганку або несміливо брехали по двору, лаючись на мокрі черевики й холодний сніг. Мені не хотілося їхнього товариства, і я пішов донизу, ближче до замерзлого озера. Засніженою кригою можна було пройти кількатор метрів аж до місця, де з-під льоду вибивалася вода. Недоторканий сніг обіцяв мені самоту. Мороз кусав, але сонце пригрівало, і, незважаючи на кепський настрій, я таки вийшов на крижане поле озера.

Удалині ліворуч від мене виднілися жовті зуби Корабельної набережної, за ними кілька шпилів церков, а ще далі темніли обриси палацу. Я відвернувся, ніби не бажаючи привертати до себе увагу сплячого хижака, і подивився назад, туди, звідки прийшов. Зі свого місця я чи не вперше побачив красвид, зазвичай доступний лише рибалкам і морякам.

Місто повернулося спиною до Данвікена. Якщо чесно, здавалося, що навіть час тут зупинився або принаймні протікав з інакшою швидкістю: дні короткі, а ночі довгі. Схили двох пагорбів врізаються в наше небо з двох боків і скорочують шлях сонця в нас над головами.

До лікарні потрапляють, лише не маючи іншого вибору. Багато з тих, хто лежить тут, не хворіють ні на що, крім старості. Сюди їх помістили сини й дочки, щоб забезпечити їм догляд в останні роки життя, але самі ніяк не можуть знайти час відвідати старих, що тут стають справді як малі.

Трохи далі вздовж озера розташувалася божевільня. Звідси, з криги, налічив я сім поверхів, збудованих у вигляді гігантських сходинок. Божевільня — нескінченне джерело чуток у лікарняних коридорах. Кажуть, душевнохворих там значно більше, ніж будівля може вмістити. Деякі вікна забиті дошками, на інших — ґрати. Якось я підійшов майже під саму тінь божевільні, і здалося мені, що чую якийсь глухий шум чи гул, що нагадав, як у дитинстві я гуляв біля вуликів і з цікавості засунув туди руку, на власному досвіді пов'язавши байдуже гудіння з різким болем від бджолиних жал. Мабуть, так гуділи й бідолашні психи у своїх тісних палатах. Час від часу каретами приїжджали якісь пани з міста, давали охоронцям по кілька монет, і ті пускали їх всередину — подивитися на чудасії і страхи, що коїлися за жовтими стінами божевільні. Персонал лікарні, який ще мав сили на такі розваги, уважно дивився на зблідлі обличчя поважних гостей на виході й зловісно посміювався.

Не знаю, чому саме, але пішов і я туди. Жовта, як гній у рані, божевільня височіла на пагорбі на місці колишньої солярні, що її навмисно збудували далі від міста через шкідливі випари, зараз ще більше відділена від нього — тепер уже через своїх пацієнтів. На вході зупинився перед табличкою з вирізьбленим віршем, з якого один рядок особливо запам'ятався: «Тут живуть жертви жадібності, честолюбства й нещасного кохання — читачу, упізнай себе!». Як може бути, щоб тут хтось викарбував слова саме про мене?

Ніхто мене не зупинив, двері були незамкнені. Щойно я їх відчинив, до мене долинули стогони й крики, які раніше долинали як приглушене гудіння. Зараз я вже чув багато голосів замість одного. Коридор похмурий, напівтемний, і я не зразу побачив невеличкого чоловічка, який стояв неподалік від входу, ніби чекаючи на мене. Я нерішуче

кивнув, а він кількома швидкими кроками підскочив до мене. З якоюсь допитливістю оглянув мене й несподівано м'яко мовив:

— Ласкаво просимо! Ви рівно в домовлений час! Маю висловити захоплення вашою точністю.

Я не міг зрозуміти, що він має на увазі. Напевно, мою розгубленість можна було причитати з виразу обличчя, але на чоловічка це ніяк не вплинуло. Він уклонився і показав мені на сходи:

— Прошу, ідіть за мною, я вам усе покажу.

Я не міг заперечити, що саме цікавість мене сюди й привела, тож вирішив, що не буде нічого поганого, якщо зроблю, як він каже, хай навіть мене з кимось тут і переплутали.

Вийшов за ним у внутрішній двір, оточений зусібіч стінами на чотири поверхи. Під стінами купами валялося сміття, очевидно, накидане з вікон верхніх поверхів — або розбитих, або затулених дошками. В однім кутку двору стояла купка хворих у брудних сорочках. Більшість із них хиталася з боку в бік, і слина стікала з губ. Проводир помітив мій погляд і махнув у їхній бік рукою:

— Не звертайте уваги! Ці схожі на тварин у людському тілі й не піднімають шуму, якщо їх не налякати. Я покажу вам значно цікавіші екземпляри! Ходіть за мною!

Ми перетнули двір, піднялися ще на кілька сходинок і зупинилися перед дверима, що вели до якогось іншого коридору. Мій провідник відкашлявся і почав свою невеличку промову:

— Спочатку ми тут мали двадцять сім камер, чи то пак палат, розрахованих на більш-менш комфортне перебування одного пацієнта в кожній. Не знаю, як дивитеся на світ ви, але мене особисто анітрохи не здивувало, що дуже скоро стало зрозуміло: місць у божевільні мало. Місто зводить людей з розуму, і саме з міста до нас надходять найбуйніші хворі. Зараз у кожную камеру мусимо селити щонайменше

чотирьох. А якщо вони агресивні, доводиться їх заковувати та ще й зводити перегородки в камерах.

Відступив убік, відчинив двері й запросив зайти поперед нього. Я побачив коридор з важкими дверима обабіч, охоплений криками, стогонами й брязканням заліза.

— Надходить час годування. Навіть якщо вони збожеволіли, шлунки їхні цілком здорові. Голод — це те, за чим вони розрізняють час доби.

Чоловічок пішов далі коридором, час від часу зупиняючись, щоб розказати чи показати мені яку цікавинку:

— Як бачите, двері міцні, а в більшості камер подвійні. У багатьох пацієнтів стан такий тяжкий, що ми вже взагалі не випускаємо їх. Тому у дверях є ось такі віконця, через які можна забрати нічні горщики, не заходячи в камери. На жаль, не всі в змозі користуватися нічними горщиками так, як задумано, тому тут так смердить. І груби розпалюємо з коридору. Правда, топити груби можемо собі дозволити тільки в найхолодніші ночі. Тому в тісноті виявилася несподівана користь — вони принаймні не замерзають. Хочете глянути на них?

Приклав пальця до вуст і обережно відчинив оглядове віконце в одних дверях. Віконце було десь на висоті моїх очей, тож чоловічок мусив стати навшпильки. Глянув у камеру, посміхнувся і махнув мені рукою. Знадобилася якась мить, щоб очі звикли до сутінків. Під ритмічне дзенькання ланцюга танцював напівголий чоловік, прикутий за ногу до стіни. На купі соломи під стіною сиділо ще троє. Придивившись, я побачив, що вони гуртом рукоблудять, і збриджено відвернувся.

Пішли далі. Мій провідник показав на камери в кінці коридору:

— А тут — темні камери. Зараз тут сидять пацієнти з такою запущеною формою французької хвороби, що їм уже ніщо на світі не допоможе. На жаль, не можу вам їх показати, бо в тих камерах немає у дверях віконця. Але там і дивитися нема на що. У них повідпадали носи й розповзається шкіра. Тож краще вам цього й не бачити.

Раптово на мене напала нудота. Захотілося стрімголов тікати з цього Богом забутого місця на благословенний засніжений берег озера. Тим часом мій провідник навіть не поворухнувся, просто стояв і дивився на мене, чекаючи наступного запитання.

— А як же цих нещасних лікують?

Чоловічок з готовністю кивнув, наче знав, що саме це я спитаю.

— Наука каже, що божевілля настає, коли людський розум під впливом зовнішніх чи внутрішніх умов втрачає рівновагу. Отже, і повернути його до здорового стану можливо, якщо людина переживе такої ж сили шок, як і той, що викликав хворобу. У нас тут є труби, через які ми можемо несподівано наповнювати камери крижаною водою. Раніше пацієнтів заражали коростою у надії, що свербіж заглушить божевілля, але зараз короста в'їлась у стіни камер, тож цей захід уже не потребує

нашої участі. Заражаються тут й іншими хворобами, але про це поговоримо іншим разом.

Коридор, камери й чоловічок переді мною закрутились у шаленому танці, і мені довелося спертися на стіну.

Чоловічок повернувся і вказав на вихід. Проходячи повз камеру, куди ми зазирали, він поклав руку мені на плече.

— Бачу, що забув зачинити вікно, але це й на краще, бо мушу вам показати ще дещо.

Потягнув мене до дверей камери, у якій досі нічого не змінилося.

— Бачите той найдальший куток? Там ще хтось із цих панів випорожнився, бо горщик був повний.— Чоловічок притулився губами до мого вуха й прошепотів: — Це місце ми тримаємо для вас. Скоро, скоро ви опинитеся тут, а ми вас зустрінемо як слід.

Я здригнувся і побачив, як його губи кривляться у глузливій посмішці, відкриваючи гострі зуби.

— Ви такий молодий, вродливий, такий тендітний. Шкіра біла, мов алебастр. Сусіди в камері дуже зрадіють вашій появі, повірте.

— Хто ви?

Чоловічок вишкірився:

— Хех, це щодня змінюється. Учора був королем Карлом XII. Які ж солодкі спогади про похід на Полтаву! Веду свої полки в синіх мундирах через засніжені ліси Мазовії, задля розваги топчемо кованими чоботями немовлят перед очима їхніх батьків. Якби ви прийшли вчора, почули б, як дзеленькають свинцеві кулі, коли я хитаю головою. А сьогодні... Сьогодні я маю більше імен, ніж можна полічити. Мене звали бісом, чортом, дияволом, Люцифером і Гаспидом. Ви можете звати мене Сатаною. Ми вас чекаємо. Ви краще за інших знаєте, що ваше місце тут.

Не знаю, що я йому відповів би, якби в цей час у коридорі не пролунав гучний голос:

— Тумасе, що ти тут робиш? Ми тобі тисячу разів казали: ми тебе не замикаємо, але це не означає, ніби ти можеш робити що заманеться! Ану бігом до своєї палати!

У дверях на іншому краю коридору стояв дебелий чоловік у брудній куртці. Швидкими кроками він пішов до нас. Тумас на крок підступив до мене й хитро глянув в очі:

— Ось вам ще одна загадка на прощання. Часто кажуть, що я замкнений у своєму диявольському світі, у пеклі. А як же я тоді потрапив сюди, між людей? Мої сліди ви можете побачити будь-де. Пам'ятайте про все, що тут побачили, коли вийдете.

Працівник божевільні взяв Тумаса за руку й потягнув до виходу. Коли ж Тумас заходився впиратися, чоловік схопив його за комір і вліпив кілька сильних ляпасів, аж у бідолахи кров потекла з носа й змішалася зі сльозами. Дивний пацієнт заспокоївся і тільки тихо стогнав.

Чоловік присоромлено подивився на мене.

— Іноді ми залишаємо його палату незамкненою, тоді він може податися досліджувати лікарню чи взагалі виходить за ворота. Сьогодні нас на зміні лише двоє, і я був би дуже вдячний, якби ви нікому про цю пригоду не казали. Сподіваюся, Тумас вас не налякав. Часом він меле дурниці.

Хоч мені й полегшало, коли я дізнався, що мій поводитир — лише божевільний, сказані ним слова глибоко засіли в думках. Я поспішив за двері, майже пробіг повз купку хворих у кутку внутрішнього двору. Зупинився і задумався про цю могилу живих, і на мить мені здалося, що світ почав мінятися відповідно до мого самопочуття. Здалося, що світло денне гасне, хоча на небі не було жодної хмарки. Я примружився, підняв голову вище, і те, що побачив, сповнило мене жахом: у небі мовби якась невідома істота відгризла шматок сонця, залишивши на ньому відбитки зубів, які я залишаю на шматку хліба. Нажахано закричав я і впав на коліна. Довго тремтів я на снігу, не наважуючись розплющити очі, охоплений смертним страхом. Нарешті наважився. Виявилось, що світло повернулося. Це було просто сонячне затемнення, саме таке, як мені колись розповідав учитель: Місяць опиняється між Сонцем і Землею і частково затуляє від нас Сонце. І тривало це все кілька хвилин, не більше.

Хитаючись, пішов я назад. Опинившись у своїй кімнаті, заповз на ліжку, укрився і натягнув ковдру на голову. Не варто було виходити з кімнати, і більше цієї помилки я не повторю, хай мене хоч викурюють ялівцевим димом. Мене просили потерпіти, поки знайдуть для мене правильне лікування. От і треба терпіти, чекати й уникати зустрічей з людьми. Тумас, може, і божевільний, але він добряче насипав мені солі на живу рану. Це моя ганьба. Я не можу дивитися людям в очі, не думаючи про злочинство, яке вчинив. Краще ці дні пережити як у сні.

Час від часу нам тут перепадає тебайка — настоянка, яка уповільнює рухи й притупляє чуття, заспокоює біль і страждання, і з нею я цілими днями дрімаю, не відчуваючи нічого й не звертаючи уваги навіть на наполегливих відвідувачів. Але цих дорогоцінних крапель на всіх не

вистачає, запаси часто закінчуються, хоча нам ще й щастить, бо нашій лікарні дістається і та норма, яку мали б віддавати в божевільню.

У ті дні, коли тебайки нам не дають, я хитаюся вперед-назад, дивлюся на світ напівзаплющеними очима, тихо щось про себе наспівую або втуплююся в одну точку, аж поки відвідувачі втрачають терпіння і йдуть, залишаючи мене на самоті з моїм сумлінням. Так триває до вечора, а там приходить ніч і я можу дістати своє письмове приладдя.

Мій доброчинець попросив записувати всі спогади про те, що привело мене сюди, на берег Солоного озера, у лікарню Данвікен. Сказав, що в мене розлад, але його з часом можна вилікувати. Сказав, що я не винен у тому, що наробив,— це все через мою природу. Але я не сподіваюся на одужання.

У моїй голові бушує буря, але в грудях — порожнеча. Піднімаю руки до очей — червоні. І цього не відмити. Мої руки — в крові, руки вбивці.

Усе життя мені бракувало любові, але я навіть не уявляв, якою буде та любов, коли вона прийде,— прекрасна, але страшна, ошатно вбрана рабовласниця, що запалює вогонь у крові,— і як далеко заведе вона мене темною дорогою, з якої вороття немає. Якби я мав можливість загадати одне-єдине бажання, я побажав би ніколи не кохати. Якби не було любові, не було б і цього всього. Я не сидів би в цій брудній ямі, а вона... Ні, не можу більше. Хай перо трохи відпочине. Я ще не готовий писати про кінець, тож на сьогодні достатньо й початку.

2.

У мене могло бути безтурботне дитинство, але доля розпорядилася інакше. Я народився під оксамитовим балдахіном у маєтку, який з покоління в покоління передавався у спадок предкам мого батька й називався за йменням нашого роду «Три троянди»^{4}. Володіння розкинулися далеко від міста, його власники ніколи не цікавилися політикою, тому вважалися безпечними для всіх. Земля з року в рік давала хороші врожаї. Мій батько добре ставився до своїх орендарів — він був достатньо мудрий, щоб розуміти, що прихильність підлеглих добре впливає на господарство.

Я з'явився на світ через сім років після мого єдиного брата Юнаса. Моя мати, звикла до блискучого міського життя, мабуть, дуже нудьгувала в сільській місцевості, тому й захотіла другу дитину. Жінка вже немолода, вона дуже ризикувала. Але моя матуся завжди була безстрашною і домагалася свого. Моєму народженню передувало кілька викиднів, які мама дуже тяжко пережила. Різниця у віці стала стіною у взаєминах з братом, і подолати її мені так ніколи й не вдалося. Якось він розповів, очевидно, щоб завдати мені болю, про підслухану розмову між старим сімейним лікарем і мамою. Лікар вважав, що в її віці їй не варто народжувати й пропонував різні способи позбутися дитини — мене. Мама презирливо засміялася і сказала, щоб він забирався до дідька. І моє народження, майже на три тижні пізніше за термін, забрало її життя. Тільки раз я відчув тепло материнських обіймів і, крім цього, нічого не пам'ятаю. Вона все ще тримала мене, коли її руки заохололи.

Нещастя, яке супроводжувало мою появу на світ, залишило невитравний слід на моїх взаєминах з батьком. Його цілком улаштувало те, що він мав, і знову ставати батьком для нього було надто клопітно. До того ж, думаю, я завжди йому нагадував про жінку, з якою він хотів зустріти останні роки життя. А ще, мабуть, він почувався розчарованим від такого нерівноцінного обміну, бо невдовзі

виявилось, що я не підходжу для тієї діяльності, яку він любив і цінував. Я невпевнено тримався на коні, на полюванні не влучав у здобич навіть із найменшої відстані, шпага вилітала з моєї руки від найлегшого удару суперника. Я мав слабке здоров'я, часто застуджувався.

Мене все частіше залишали на піклування вчителів. Дні перетворювалися на довгі низки нудних зобов'язань і розчарувань. І дедалі більше я любив ночі, які були тільки моїми. Коли всі в будинку засинали, я ішов на пошуки втраченого. Над сходами висів портрет моєї матері. Казали, що я на неї схожий. Багато разів я обережно підсував під картину стілець і ставив на нього важке дзеркало, щоб при світлі свічки краще роздивитися і порівняти найдрібніші риси наших облич: лінію підборіддя, округлість щік, вигин брів...

Мені не було ще одинадцяти років, коли брат покинув дім, щоб почати свою військову кар'єру. Для батька це стало важким ударом. Вони були дуже близькі, і весь вільний від справ час батько проводив з моїм братом — вони полювали, їздили на конях, стріляли по мішенях. Словом, робили те, чого через вік і здоров'я не міг робити я. Я не пригадую, щоб відтоді батько усміхався. Хіба коли брат приїжджав у гості. Весь інший час батько був мовчазний і похмурий. Щоразу, коли нам не вдавалося уникнути зустрічі, я відчував його стриманий гнів через втрати, які спіткали його в житті. Я щосили намагався не натрапити на нього в «Трьох трояндах» і дедалі більше його боявся. Найчастіше він шукав втіхи у винному погребі. Часом він виконував свій батьківський обов'язок і бив мене, караючи за порушення якогось із численних правил дому. Кілька днів після цього він міг ставитися до мене трохи м'якше. А я плакав більше від образи й розпачу, ніж від болю, і дедалі більше від нього віддалявся.

Цього року батько запросив на Великдень друзів, родичів і найзаможніших наших орендаторів — уперше за багато років. Я здогадувався, що таким чином він хотів розігнати відчуття старіння і самотності. Під час підготовки до свята я вперше за тривалий час побачив його в доброму гуморі — аж поки надійшла звістка, що

Юнаса не відпустять з полку на свято. Вогник, що з'явився був у батькових очах, зразу згас. Він волів би все скасувати, але запрошення вже надіслали. У день свята він швидко напився, і туга, що росла в ньому з кожним келихом вина, поширилася на всіх запрошених.

Увечері всіх покликали до столу. Стілець біля батька завжди стояв незайнятий — на згадку про маму. Підійшовши до свого місця на іншому кінці столу, я побачив, що батько вже геть розчервонівся, язик заплітається. Він непевно підвівся, щоб виголосити тост пам'яті мами, і на його очі навернулися сльози. За столом повисла шаноблива тиша. Я потягнувся по свій келих з монограмою. Цей сервіз був частиною маминого посагу й дуже рідко використовувався. На жаль, я не розрахував відстані, надто різко простягнув руку, перекинув келих, і в нього відбилася ніжка. У той час я швидко ріс і ніяк не встигав при звичаїтися до нової довжини своїх рук і ніг. Моя незграбність часто викликала батькове роздратування. Зараз було видно, як на зміну горю в ньому вибухає гнів. Перш ніж я встиг щось усвідомити, він уже підскочив до мене, підняв за комір і розкричався. Щойно гості змогли звільнити мене з його рук, я з плачем вибіг із зали, за парадні двері й забився під замет у колонаді. Слуги, яких послали слідом, так мене й не знайшли.

Довго я сидів у снігу й плакав, аж поки якимось шостим чуттям відчув чийось присутність. Піднявши голову, я побачив бліду як сніг дівчину, чиє руде волосся було схоже на відблиски світла в мідному казані. Вона непорушно стояла в снігу, не звертаючи уваги на холод, хоч і була в простому бавовняному платті. У цілковитій тиші вона підняла руку з таким самим келихом, який я розбив за столом. Дивлячись мені у вічі, вона випустила келих з руки просто на камінь колонади. Уламки скла задзвеніли й розсипалися між шматками бурульок. Це була наша перша зустріч.

Той Великдень був останнім святом, коли батько хоча б намагався вдати радість. Звідтоді він усе глибше поринав у морок.

3.

Я постійно шукав її, ніби точно знав де, ніби раптом у мене з'явилося якесь надприродне чуття і залишалося тільки йти за своїм інстинктом, щоб знайти її сліди. І я справді її знайшов — у лісі, тільки-но весна розтопила сніг й вода потекла під коріння дерев. Між деревами промайнуло біле плаття, таке ж біле обличчя, коси — невловиме полум'я. Руки тонкі, як лоза.

Незважаючи на те що мої пошуки вдало закінчилися, я спершу скам'янів, бо вона здалася мені якимось надприродним створіння — ельфом чи мавкою. Раптом вона відчула мій погляд і зупинилася, тримаючись однією рукою за дерево. Вона не втекла, а озирнулася, кинула на мене викличний погляд своїх зелених очей, і якась невідома сила повела мене далі слідом за нею, у глиб лісу.

Її звали Ліннея Шарлотта. Батько її, Ескіл Коллінг, був одним з багатьох орендарів землі, якою наш рід володів з давніх-давен. Коллінг був розумним і заповзятливим господарем, який умів завдяки своїй тяжкій праці непогано заробляти на життя, адже знав, як найкраще оброб-

ляти землю. Він приїхав до «Трьох троянд» кілька років тому, відтоді спромігся розширити свою орендовану ділянку й здобути хорошу репутацію та повагу місцевих жителів. Він також розумів, що недостатньо просто важко працювати, аби наблизитися до верхів суспільства. І він робив усе можливе, щоб піднятися над своїм походженням. Поводився радше як шляхтич, ніж як селянин, але досить обережно, щоб нікого не зачепити. Дружину й дочок одягав у гарні шати, які відтіняли їхню красу, сам носив годинник на золотому ланцюжку й срібні пряжки на поясі та черевиках. Треба сказати, що його стратегія мала успіх: серед усіх орендарів батько виділяв саме його. Якщо хтось не міг приїхати до нас і за столом залишалися вільні місця, завжди запрошували Коллінга з сім'єю. Так було й на Великдень, коли я вперше побачив Ліннею Шарлотту.

У лісі ми грали у квача. Ми були дітьми, і нашу дружбу сприймали як щось очевидне, хоч вона й була доволі нестійка. Ліннея виявилася дуже вередливою, могла розлютитися за мить. Її очі сердито спалахували, і я швидко зрозумів, що в такі моменти краще тікати, ніж намагатися щось їй пояснити. Але наступного дня вона знову чекала мене на тому самому місці. Я вивчив, як вона перепрошувала: легка усмішка з опущеним поглядом, ніби випадковий дотик і дзвінкий сміх у відповідь на мої слова, які явно не заслуговували такої реакції. Ми знову ставали друзями, і вона показувала мені нові місця, яких я ніколи не побачив би без неї — від неї ліс не мав таємниць. Озеро й водопій старих лосів. Невидиме для інших гніздо дятла. Совине дупло в трухлявому дереві. Гніздо орла в кроні величезної сосни. Я не мав чого запропонувати їй навзамін, але робив усе, що вона хотіла. Через її забаганку я побудував курінь, щоб нам було де сховатися від вітру. Я гнув вербові гілки й устромляв їх у землю, вони виривалися і хльоскали мене по обличчю, а я стримував сльози й знову встромляв, ламав ялинові лапи й накладав їх поверх каркасу.

Як було б добре, якби ми так назавжди й залишилися дітьми зі своїми невинними іграми! Але минали роки, і ми росли. Тіло Ліннеї, колись худе й майже таке саме, як і моє, природа змінила згідно зі своїм планом. У «Трьох трояндах» усе було, як і раніше, ми більшість часу проводили далеко від чужих очей, але... Озираючись на минуле, я бачу, як швидко летів час, як швидко... У моїх спогадах пори року перетікають одна в одну, усі літні місяці зливаються в один, одну зимову гру в заметах уже неможливо відрізнити від іншої. Але несподівано нам виповнилося по чотирнадцять і з'ясувалося, що ми вже не діти.

Зрілість заскочила нас зненацька. Ми зовсім цього не хотіли й не чекали. Пам'ятаю, як ми потрапили під дощ на лузі, і плаття Ліннеї раптом стало прозоре, як вуаль. Вона невдало намагалася прикрити руками свою наготу, а я засоромлено опустив очі. Надалі вона вдягалася інакше, але під час наших ігор ми неодмінно торкалися одне одного, після чого завмирили, розходилися і довго мовчали, не знаючи, як цю мовчанку порушити. Кілька днів на місяць вона залишалася

вдома, не приходила на місце наших зустрічей, а потім вигадувала якісь виправдання. Я теж виріс, став сильнішим за неї, і мені доводилося стримувати себе, щоб вона й далі вважала, ніби ми рівня одне одному. Ми ще не скуштували плоду дерева пізнання, але наш сад уже невпізнанно змінився.

Її характер ставав дедалі складнішим. Одне необережне слово або жест могли стати іскрою, від якої вона миттєво займалася і кидалася геть у гущавину або різко поверталася і йшла додому ходою ображеної королеви. Якось улітку я таки кинув їй виклик. Пролежавши кілька днів з лихоманкою, я не мав бажання терпляче зносити її звичні штурханці й несподівано сильно відштовхнув її. Вона кинулася до мене й хотіла роздряпати обличчя, але просто почухала, бо мала звичку гризти нігті й дряпатися їй не було чим. Я розсміявся. Перш ніж встиг щось зрозуміти, вона схопила мою руку й вкусила за палець. Не легенько, а щосили, аж кров потекла.

Я скрикнув від здивування і болю. Вона відпустила мою руку й з відчаєм в очах заплакала. Рвучко дихаючи, вона розвернулася і побігла від мене, за мить зникнувши між деревами. Я хотів побігти за нею, але чомусь залишився на місці, поливаючи мох кров'ю.

Сліди від її укусу досі збереглися на руці, якою зараз пишу.

Наступного дня я не зразу знайшов її. Я забинтував палець і ніс руку на перев'язі, щоб менше боліло. Цього разу вона була у своєму улюбленому прихистку — на далекій галявині, куди рідко брала мене. Дорогу мені вказало її ридання. Вона сиділа, обхопивши коліна руками, і тремтіла, як листок на вітрі. Під моєю ногою тріснула гілка й видала мене. Я став віддалік, не наважуючись підійти ближче.

— Що сталося, Неє? Не переймайся через мою руку. Це так, дрібниця. Забудьмо про це.

Вона відповіла не зразу. Схилила голову до колін.

— Якби ти знав, що вони про тебе говорять, Еріку...

Я спершу не зрозумів, про що вона.

— Хто?

— Мій батько дуже гордий тим, що має змогу працювати на землі твого батька. Він говорить про «Три троянди» так, ніби це саме сонце, без якого на цій землі нічого не росло б. Мої сестри шепочуться про твого брата і його друзів-кадетів, ніби це призи, які вони мають виграти в змаганні. Кожну вільну хвилину вони вичищають своє пір'я. Тренуються сидати і вставати у своїх пишних сукнях, вчать вишивати квіточки, вести господарство й співати, кокетливо поглядати на чоловіків, навіть якщо вони говорять щось зовсім невинне. Готуються зловити собі чоловіка, багатшого за батька.

Вона підняла голову й витерла очі та ніс. Навіть запухле від сліз, її обличчя було надзвичайно вродливе.

— І я маю сидіти й усе це слухати. Батько хоче, щоб я не ходила до лісу, а сиділа біля ткацького верстату або читала катехізис. За батьковою спиною сестри дражнять мене, бо бачили нас разом. Вони вважають, що всі такі, як вони. Їх не зачіпає несправедливість таких думок. Хтось народжений Коллінгом, хтось із роду Тре-Русур — один ніщо, другий володар усього. Батько зі шкури пнеться, щоб дістати крихти з вашого столу, і страшенно радіє, коли його лестощі досягають мети. Мої сестри нічого в житті не хочуть більше, ніж мати змогу дивитися на інших так само зверхньо, як зараз дивляться на них.

Ніколи раніше я не чув від неї таких слів.

— Але, Нее...

Вона не дала мені договорити.

— Я ніколи не хотіла того, чого хочуть вони. Я хотіла бути собою і сама. Ніколи не хотіла чоловіка.

Моя розгубленість, мабуть, легко читалася на обличчі. Вона перейшла на ледь чутний шепіт.

— Але я хочу тебе, Еріку Тре-Русур. Тебе й нікого іншого. Ти зруйнував усі мої колишні мрії, і я тепер не знаю, про що можу мріяти.

У мені розлилося надзвичайне блаженство. Слова прийшли самі собою:

— Я теж тебе хочу. Нікого іншого. Я знаю, про що ти можеш мріяти, бо я сам постійно про це мрію. Ти і я перед священником, Ліннеє, як чоловік і дружина.

Вона у відчаї похитала головою.

— Я не хочу сидіти в маєтку дружиною шляхтича, пліткувати про інших і знежувати вдаваних друзів, які просто мені заздритимуть.

Я засміявся.

— «Три троянди» успадкує мій брат. Моя частка спадку мізерна. Якщо твоє бажання — бути вільною і бідною, це саме те, що я можу тобі запропонувати.

Але після цих слів мене раптом охопили сумніви, і голос чоловіка, яким я говорив секунду тому, змінився несміливим голосом хлопчика:

— Якщо ти хочеш...

Вона досі плакала, але це вже були зовсім інші сльози:

— Так. Тисячу разів так.

Вона обняла мене з такою силою, якої я в ній ще ніколи не відчував. Ми довго сиділи, обнявшись, але вона й далі не хотіла відпустити мою руку й пішла зі мною аж до левади біля маєтку «Три троянди». На прощання вона притулилася своїми губами до моїх. Я ніколи раніше не цілувався, але це мистецтво, здається, таке ж старе, як і саме людство, тому я заплющив очі й відповів на поцілунок, і темнота за моїми повіками розквітла дивовижними барвами. Через наші вуста, якими ми з'єдналися в одне ціле, струмувала вся любов, якої життя мені досі не давало. Мені повернули те, що я втратив, я віднайшов свою цілісність.

Я тремтів, охоплений цією нездоланною хвилею, у мене підгиналися ноги, а сіль наших сліз з'єдналася там, де зустрілися наші губи.

4.

Мій брат Юнас, якого відпустили зі служби допомогти зі збиранням врожаю, першим повідомив, що моє кохання до Ліннеї уже давно не таємниця у «Трьох трояндах». Юнас привів мене до стайні, ніби хотів показати свого коня, вдарив по плечу і з кривою посмішкою сказав:

— Ну що, молодший, я чув від робітників, що ти провів літо, валяючись у траві з дочкою одного з наших орендарів.

Я втупився в долівку. Він і далі посміхався.

— Схоже, що вона гарненька, але, брате,— селянська дівуля? Ти можеш націлитись і на щось вище. Я не в захваті від твоїх здібностей, але завжди визнавав, що ти симпатичний.

Я зашарівся, і це ще більше його розвеселило.

— Подейкують, що вона дивна й відлюдькувата, не сповна розуму. І я схильний у це вірити — раз вона витримує твою компанію.

Він штурхонував мене у бік і зажадав, щоб я розповів йому всі брудні подробиці про нас, які він уже нафантазував.

Оскільки я промовчав, він підняв указівний палець і попередив, що мої дії матимуть наслідки. Він отримав доказ того, що це правда, і в один із днів, коли обов'язки господаря завадили мені зустрітися з Ліннеєю, мене викликали до батькового кабінету. Цікаво, хто про нас доніс?..

Я не бачився з батьком уже кілька тижнів, і тільки зараз зрозумів, наскільки останній спалах меланхолії виснажив його. Здавалося, що за це літо він постарів на багато років: обличчя вкрилося зморшками, волосся посивіло й втратило живий блиск. Він схуд, мабуть, на цілий ліспунд^{5}, його щоки запали, риси обличчя загострилися. Спочатку я навіть злякався.

Незважаючи на розкішне оздоблення, кабінет здавався похмурим через завішені від полуденного сонця вікна. У кімнаті, схоже, спеціально для цієї зустрічі один навпроти одного стояли два стільці. Батько загадав мені сісти й глибоко зітхнув.

— Твої вчителі сказали, що ти нехтуєш навчанням.

Замість вигадувати якісь виправдання, я схилив голову й промовчав. Тоді батько вирішив перейти зразу до справи.

— Я так розумію, ти спиш із нею?

Я відчув, як щоки стали гарячими й раптом загупало серце. Похитав головою. Він помовчав, перш ніж спитав:

— А чому ні?

Я нічого не відповів. Він підвівся, підійшов до вікна, став біля щілини між шторами й заклав руки за спину.

— Еріку, ти другий син у сім'ї. Це не найщасливіша обставина. «Три троянди» успадкує твій брат, і тобі доведеться докласти зусиль для продовження нашого роду. Потрібна хороша партія. Якщо ти вже цікавишся жінками, я знаю кількох дівчат, чії батьки готові дати величезний посаг, щоб зробити своїх онуків аристократами.

Від обурення в мене сльози навернулися на очі. Батько це помітив і невдоволено похитав головою. Потім сів на стілець навпроти мене.

— Не зрозумій мене неправильно. Я не кажу, що ти маєш розірвати зв'язки з дівцею Коллінг. Зовсім ні. Зустрічайся з нею, Еріку, розважайся з нею. Якщо вона завагітніє, ми можемо дозволити собі позашлюбну дитину, навіть якщо доведеться знайти хлопця, за якого вона вийде заміж. Якщо захочеш, залишиш її потім своєю коханкою. Але вона не стане твоєю дружиною. Чоловіки з роду Тре-Русур не одружуються з селянками.

Я витер сльози, перш ніж відповісти, і раптом почув серед цих книжкових полиць і квіткових шпалер свій зовсім дитячий голос:

— Її сім'я достатньо хороша для мене.

Батько почервонів від гніву.

— Земляна долівка селянської хати тобі раптом стала миліша за будинок твоїх предків? Солом'яний матрац приємніший за шовкові простирадла, якщо вона поряд з тобою? Ти справді вважаєш, що ми досягли б свого становища, якби не приносили жертви? Ти думаєш, що чоловіки нашого роду дозволяли собі чхати на волю батьків, ідучи за своїми почуттями?

Я майже ніколи не противився батькові, а коли — дуже рідко — це робив, потім завжди гірко шкодував. Але моє кохання до Ліннеї змусило мене набратися сміливості й сказати:

— Я кохаю її понад усе. Ми вже заручені. Навіть якщо це сталося не перед вівтарем, я знаю, що Бог нас чув.

Далі мені здалося, що слова вилітають з батькових вуст, ніби пара з киплячого чайника.

— Твоя мати померла, щоб дати тобі життя! Ти надто довго сидів у ній, і коли нарешті народився, убив її. Скільки щасливих років я міг провести з коханою дружиною, якби не ти? Ти забрав її в мене! І що ти робиш, щоб віддати цей борг, Еріку? Хочеш змарнувати своє життя на бідачку!

Батько змовк. Я відчував, що йому треба заспокоїтися. Через кілька хвилин його дихання трохи вирівнялося, руки більше не тремтіли. Він знову заговорив, майже спокійно:

— У грудні тобі виповниться п'ятнадцять. Залишиться три роки до повноліття, коли ти зможеш сам вирішувати за себе.

— Я чекатиму стільки, скільки буде потрібно.

Він підняв руку й показав, щоб я замовк.

— Я відправлю тебе на південь, Еріку. Маю знайомих комерсантів у нашій колонії на Бартелемі^{6}, попрошу їх знайти для тебе роботу. Коли тобі виповниться вісімнадцять, я ніяк не зможу завадити тобі повернутися додому й узятися за старе — якщо ти до того часу не передумаєш. Але я сподіваюся, що ти швидко порозумнішаєш, коли побачиш, що ще може запропонувати світ.

Я підскочив так різко, що перекинув стілець.

— Ніколи! Я її не покину!

Ватяними ногами я пішов до дверей. Його голос наздогнав мене вже на виході:

— Ти її покинеш. А якщо ти відмовишся їхати, я не матиму іншого виходу, як розірвати договір оренди з її батьком.

Я заскочив до своєї кімнати, впевнений, що батько викопав мені яму, виходу з якої немає. Відчув, що в мені росте такий гнів, якого я ще ніколи не відчував. Мої очі налилися кров'ю, світ навколо мене потонув у тумані. Що було далі? Коли я нарешті отямився, від меблів залишилися самі уламки. Вражений побаченим, я розгублено роззирнувся, ніби на театральній виставі зненацька впала завіса, а потім знову піднялася, але частина спектаклю залишилася поза увагою глядача й загальний сенс подій було втрачено. Біль змусив мене глянути на руки: з кісточок крапала кров, кулаки набрякли й посиніли. Якби не ці неспростовні свідчення моєї причетності, я міг би подумати, що якийсь зловмисник скористався моєю неприємністю і вчинив таке безумство.

Я зрозумів, що наш поцілунок залишив прочиненими якісь потаємні ворота. Відтепер щоразу, як моє кохання до Ліннеї було під загрозою, через ті ворота нестримною бурєю виривався мій гнів. З Ліннесю я здобув те, що ніяк не міг втратити знову. Цей вибух гніву був першим, але, на жаль, далеко не останнім.

5.

Як тільки з'явилася можливість, я пішов шукати Ліннею. Не знайшовши її у звичних місцях, сів на коня й поїхав на ферму Ескіла Коллінга. Мені сказали, що її відіслали до родичів. Коли я подивився у вічі її батькові, побачив страх. У мені, чотирнадцятирічному хлопчаку, він побачив чудовисько, здатне зруйнувати його майбутнє. З відчуттям поразки й сльозами на очах я повів свого коня додому і неподалік від ферми на краю лісу побачив матір Ліннеї Шарлотти. Вона сиділа на камені й запропонувала мені сісти поруч.

— Звичайно, я бачила вас разом, тебе і мою Нею. Я давно думала, що добром це не закінчиться, але вдіяти нічого не могла: Нея абсолютно некерована. Тому я просто сподівалася, що пристрасть згасне сама собою.

Вона глянула мені у вічі.

— Я довго боялася, що вона, селянська дочка, буде просто іграшкою для молодого аристократа, з якою він весело проведе літо.

— Я її не торкався. Я хочу взяти її за дружину. З вашого благословення.

Вона сумно зітхнула й не зразу відповіла.

— Вона теж плакала, Еріку, так плакала, що в мене серце розривалося. Вона так вчепилася в одвірок, що мій чоловік ледве її відірвав. Ми пообіцяли твоєму батькові відіслати її до твого від'їзду. Але і тобі я теж можу дещо пообіцяти. Нея чекатиме тебе. Вона не вийде заміж до повноліття. Вона не хоче нікого, крім тебе, а змусити її щось робити проти волі нам ніколи не вдавалося. Якщо після твого повернення ви обоє ще цього хотітимете, ви одержите наше благословення.

Я міцно її обійняв, і ми попрощалися. Уже відійшовши на кілька кроків, я озирнувся:

— Якщо я напишу сюди, ви подбаєте, щоб Ліннея отримала мого листа?

Вона на мить завагалася, потім кивнула. І я пішов додому, щоб написати перший з безлічі листів.

Виїжджати я мав у кінці жовтня, тож мав достатньо часу на підготовку. Я пішов до бібліотеки, щоб дізнатися хоч щось про Бартелемі. Мій батько не дуже любив читати й не дбав про книгозбірню, тому нічого про острів знайти не вдалося. Через кілька годин безуспішних пошуків я здався і пішов по допомогу до вчителя. Лундстрем, як завжди, сидів у своїй кімнаті, у світлі свічки нахилившись над книжкою. Він кинув на мене вже звичний докірливий погляд — відколи я почав зустрічатися з Ліннеєю, мої успіхи в навчанні зійшли нанівець. Я постарався вдати каяття і розповів про свою ситуацію. Учитель трохи відтанув. Звичайно, чутки про мій від'їзд уже розлетілися серед мешканців маєтку, і Лундстрем навіть спробував мене підбадьорити після розповіді про зустріч з матір'ю Ліннеї.

— Ну от, Еріку, це ж чудово! Вона чекатиме на тебе без будь-яких зобов'язань з твого боку, а ти поки що матимеш нагоду пережити кілька пригод. Недобре школяреві зразу ставати одруженим чоловіком, навіть не дізнавшись, що може запропонувати життя. Якщо чесно, я сам хотів би бути на твоєму місці! Евфрасен^{7} і Карландер^{8} уже побували на Бартелемі й дуже збагатили свої природничі колекції. Фальберг^{9} досі там, на радість Академії відсилає сюди свої знахідки. Але я переконаний, що там ще багато незвіданого й невідкритого...

Коли ж я почав розпитувати його детальніше, хлоп'ячий захват мого вчителя зник, з'явився важкий менторський погляд, і я відчув, що зараз він обрушить на мене всі свої знання. Лундстрем розповів, що колонія перебуває під шведською короною, що благословенний Богом король Густав виявив безмежну мудрість і отримав її від французів в обмін на право безмитної торгівлі в порту Гетеборга. Дуже вигідна угода, кожен скаже. Острів лежить серед багатьох інших по той бік океану і схожий на тропічний рай, ніби щойно з-під пера Дефо, добре підходить для

виробництва продуктів, які раніше королівство мусило за великі гроші купувати за кордоном: бавовни, цукру, патоки тощо. Столиця називається Густавія на честь короля Густава.

— А хто там зараз живе?

Лундстрем примружився.

— Думаю, зараз там чимало шведів, але й французька тобі теж знадобиться.

Коли він розповів усе, що знав, я подякував і перепросив за те, що через мене він втрачає роботу. Але він просто знизав плечима. Якщо я пообіцяю привезти йому з острова якісь тамтешні дивовижі, ми будемо квити. Звичайно, я пообіцяв.

Наступні тижні видалися довгі й нудні. За кілька днів до від'їзду до нас прибув мій двоюрідний брат Юган Аксель зі скринєю — він мав супроводжувати мене на Бартеlemi. З усього було видно, що він у захваті від перспективи пережити такі пригоди. Це й не дивно: як і я, Юган Аксель народився не першим, тож на спадок не розраховував. Він мав кількох старших братів і планував їхати шукати щастя в Лунді чи Упсалі, а перед цим охоче побував би й деінде. У дитинстві ми з ним часто бачилися, але за місяці, які я провів з Ліннеєю Шарлоттою, наші контакти ослабли. Здавалося, він був радий відродити нашу дружбу, і його ентузіазм мене трохи заспокоїв.

Мій багаж зібрати було нескладно. Серед мого одягу мало що підходило для тропіків. Штани й сорочки для теплого клімату пошили покоївки. Швець зняв мірки з мене та мого кузена, і через кілька днів приніс по парі шкіряних черевиків, які ми зможемо носити рік чи й більше, якщо ноги не надто виростуть.

Прощання з батьком, як я й очікував, було мовчазним і похмурим. Коротка зустріч за столом, який залишав між нами не менше п'яти кроків. Старий мовчки показав на секретер, де я побачив його прощальний подарунок — гарно оздоблену шкатулку. Я відчинив

заціпку й підняв кришку: всередині лежав пістолет із загартованим чорним стволом і декоративними латунними накладками на дерев'яних частинах, кілька куль, форма для відливання куль і порохівниця. На стволі вигравіюваний родовий герб і моя монограма.

6.

Дорога до Стокгольму, де ми мали сісти на корабель, який доправить нас на південь, тривала всього кілька днів. У п'ятницю, 31 жовтня, о восьмій ранку ми зі своїми скринями зайшли до контори судовласника Шинкеля. Нам оформили проїзні документи й дали носія, який доставив наш багаж на Корабельну набережну. Припнуте канатами до причалу судно злегка гойдалося на хвилях, і в такт погойдуванням шкреб набережну трап — кілька дощок, перекинутих з берега на борт, були певною межею, кордоном між різними життями. З неприємним передчуттям я пройшов ці чотири кроки й ступив на борт, одразу опинившись в іншому світі. Тут, на палубі, постійно все рухалося, рипіли дошки й шурхотіли канати, сильно пахло морем і смолою.

А далі все закрутилося. Досвідчені боцмани відв'язали канати, підняли вітрила, і свіжий вітер виніс нас на Солоне озеро. Барвиста низка будинків на Корабельній набережній ставала все менша, аж поки геть зникла за Юргорденом. За день ми дійшли тільки до бухти Бревіка на острові Лідінге, але вже до кінця тижня покинули архіпелаг, і нам довелося звикати до того, що скрізь навколо, куди лишень сягає погляд,— вода і вода.

Незабаром я дізнався, що настрій моря змінюється дуже швидко. Коли шторм здіймає водяні вали, наганяючи страх на мореплавців, лише від умілої руки стернового залежить, вціліє судно чи потоне. А в інший день може бути зовсім тихо, а морська поверхня, як мармурова підлога, гладенька й блискуча, і така прозора, що можна роздивитися чудернацьких риб, які зацікавлено підпливають до самого корабля. А якщо видно землю — це не завжди добре, а дуже часто навпаки, бо кожен моряк знає, що одного пориву вітру вистачить, щоб посадити судно на мілину чи розбити об підводну скелю.

Корабель називався «Злагода». З огляду на постійні сварки та бійки, які неодмінно виникають серед людей, змушених довго перебувати

в обмеженому просторі, це було навіть комічно. «Злагода» стане нашим домом на наступні три з половиною місяці. Про життя на судні можна сказати багато, але ніякі слова не передадуть реальності. Хоч куди стань — скрізь тісно й купа людей, про тишу й спокій можна лише мріяти. Наші так звані ліжка, у яких нам доводилося проводити чимало часу або через морську хворобу, або через погану погоду, яка не давала змоги перебувати на палубі, були насправді гамаками зі щільної тканини, підвішеними до балок у трюмі. Спати в них виявилось справжнім мистецтвом, хоча через кілька днів тренувань ми вже більш-менш давали з цим собі раду. Тільки-но ми вийшли у відкрите море, нас здолала морська хвороба, але вже за кілька днів стало легше, ми звикли до хитавиці, і нудота поверталася тільки під час сильних штормів.

За два тижні ми досягли Готланду, у середині грудня проминули Каттегатт й отримали в подарунок на найжахливіше в нашому житті Різдво шторм біля Доггера. Саме там «Злагода» нахилилася так, що бортом зачерпнула води, а скажений вітер порвав на шмаття наш грот. Далі ми залишили позаду білі стіни Дувра й уже довго не бачили суші. Ми з Юганом Акселем розграфили шматок дошки, вирізали примітивні шахові фігури й грою намагалися якось прикрасити нудно-однакові дні. І хоч я грав не дуже добре й майже не вигравав, більше робити не було чого.

Під час переходу через Атлантику погода змінювалася так спроквола, що годі було й помітити, але через кілька тижнів ми з кузенком уже сиділи на борту в самих штанях і закидали вудки. Сонце немилосердно смалило, і наші плечі стали спершу червоні, потім облізли, потім коричневі. А крім цього про атлантичний перехід і розповісти нема чого — кожен новий день був точнісінько як попередній.

Утім, був один випадок, про який зараз я згадую з жалем. Видався похмурий сірий день — незрозуміло, чи хмари так низько опустилися, чи туман повис. Я здерся на задню щоглу й усівся на перекладину. Море було спокійне й нагорі майже не відчувалося хитавиці, хоча я вже помітив: що вище залазиш, то більше гойдає. Посидіти тут — це

була єдина можливість побути на самоті, поміж морем і небом. Тут навіть важко розрізнити, де закінчується вода й починається небо. Тут, у порожнечі, я думав про Ліннею, сум і туга відступали, я згадував радість наших зустрічей, ніжність наших дотиків. Я посидів, поки сорочка набралася вологи, волосся злиплось і мене почало трусити від холоду. Тоді я повільно спустився, чіпляючись закоцюрблими руками за мотузки, і пішов у трюм сушитися.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ